

GRZEGORZ CHRAPEK¹

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI INDYWIDUALNEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH PODKARPACIA W LATACH 1995–2007

Abstrakt. W niniejszym artykule podjęto próbę określenia poziomu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, poświęcając uwagę czynnikom społeczno-ekonomicznym, których oddziaływanie w latach 1995–2007 wpłynęło na wzrost liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych. Podjęte zagadnienie aktywności gospodarczej osób fizycznych w ujęciu gminnym charakteryzuje się przede wszystkim stosunkowo dużym zróżnicowaniem przestrzennym. Zanotowany w latach 1995–2007 dynamiczny wzrost liczby pozarolniczych podmiotów gospodarczych objął 14 jednostek przestrzennych, w których wartość wskaźnika przedsiębiorczości była wyższa od 80. Analiza zróżnicowania przestrzennego rozwoju przedsiębiorczości wykazała dużą wartość wskaźnika na obszarach atrakcyjnych inwestycyjnie oraz turystycznie. Drugą strefę wzrostu przedsiębiorczego stanowią obszary położone blisko większych ośrodków miejskich oraz w bliskim sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych. Przewodzone badania potwierdzają także, iż wzrost aktywności gospodarczej osób fizycznych ściśle wiąże się z postawami mieszkańców wsi oraz dostępnością do środków finansowych.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, obszary wiejskie, rozwój obszarów wiejskich, zakłady osób fizycznych, pozarolnicze podmioty gospodarcze

WPROWADZENIE

Zainicjowane w Polsce na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku przemiany systemowe spowodowały gruntowną zmianę warunków rozwoju społeczno-kraju oraz poszczególnych regionów. Zmiana systemu zarządzania gospodarką narodową wymogła potrzebę dostosowania zróżnicowanych struktur społecznych, gospodarczych oraz przestrzennych do nowych reguł, jakie wyznacza gospodarka rynkowa [Domański 1990, Ziolo 1992, Stasiak 1994, Chojnic-

---

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jarosławiu (e-mail: gchrapek_podgorski@wp.pl).

ki i Czyż 2000, Kamińska 2006]. Dodatkowo ujednolicanie się rynku europejskiego spowodowało wzrost konkurencji, którą należy analizować nie tylko w układzie międzynarodowym, ale przede wszystkim w ujęciu regionalnym.

Zdaniem Citkowskiego [2007], koniecznością jest taka reorientacja współczesnej polityki regionalnej, by możliwe było wspieranie lokalnych struktur gospodarczych. Struktury te powinny rozwijać się przede wszystkim na podstawie własnych zasobów ludnościowych i kapitałowych. Ponadto władze samorządowe powinny zapewnić odpowiednie warunki do rozwoju różnego rodzaju działalności gospodarczej na swoim terenie. Pobudzenie przedsiębiorczości lokalnej bowiem jest jednym z podstawowych czynników kreujących rozwój gmin, powiatów i województw, i powinno być priorytetem działania władz samorządowych wszystkich szczebli.

W świetle powyższych uwag celem niniejszego artykułu jest analiza przedsiębiorczości osób fizycznych na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego. Wstępnie przyjęto, że przedsiębiorczość jest procesem innowacyjnego myślenia i podejmowania działalności gospodarczej przez osoby fizyczne na własny rachunek i ryzyko.

Jako miernik przyjęto wskaźnik przedsiębiorczości obrazujący liczbę podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz iloraz lokalizacji, obrazujący stopień koncentracji tych podmiotów na danym obszarze. Podmioty gospodarcze osób fizycznych odegrały i odgrywają nadal istotną rolę w procesie przemian własnościowych zarówno w Polsce, jak i na Podkarpaciu. Według Kirejczyka [1988], obejmują one działalność gospodarczą w dziedzinie produkcji, rękodzieła, usług i budownictwa, stanowią grupę jednostek gospodarczych o stosunkowo zróżnicowanych funkcjach.

Badaniem objęto gminy wiejskie oraz część wiejską gmin miejsko-wiejskich, tworzących dzisiejsze województwo podkarpackie w latach 1995–2007. Analizę przeprowadzono na podstawie danych GUS zawartych w systemie REGON. System ten stanowi podstawowe źródło informacji o działalności gospodarczej osób fizycznych w skali krajowej. Wadą systemu REGON jest traktowanie na równi małych i dużych podmiotów gospodarczych, zaletą zaś stosunkowo duża rzetelność statystyki. Informacje zawarte w tym systemie pozwalają określić aktywność oraz poziom natężenia ruchu w zakresie podejmowania i realizacji inicjatyw przedsiębiorczych [Kamińska 2004, *Zróżnicowanie rozwoju...* 2007].

CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH

Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich rozwija się pod wpływem określonych czynników społecznych, ekonomicznych i politycznych, które oddziałują ze zmiennym natężeniem w czasie i przestrzeni. Mogą one działać jako stymulatory wzrostu gospodarczego bądź jako element hamujący powstawanie nowych podmiotów gospodarczych. Czynniki te można klasyfikować według bardzo różnych kryteriów. Kamińska [2006] zaproponowała podział tych czynników ze względu na zasięg ich oddziaływania. Autorka wyróżniła czynniki o zasięgu międzyar-

dowym (np. położenie geopolityczne, polityka zagraniczna), krajowym (np. stabilność gospodarcza, polityka fiskalna), regionalnym oraz lokalnym.

Analizując czynniki o znaczeniu regionalnym, wskazać należy ogromną rolę, jaką w rozwoju przedsiębiorczości odgrywa odpowiednio dostosowana infrastruktura techniczno-ekonomiczna. Istotne jest również położenie regionu względem zarówno krajowych, jak i regionalnych ośrodków wzrostu gospodarczego. Dla obszarów wiejskich szczególnie ważne są czynniki o znaczeniu lokalnym (tabela 1). W literaturze przedmiotu najczęściej zwraca się uwagę na potencjał demograficzny, dostępność zasobów kapitałowych, chłonność rynku lokalnego, stan bezrobocia czy tradycje w rozwoju prywatnych inicjatyw.

TABELA 1. Lokalne czynniki rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Zasięg oddziaływania	Wiodące czynniki
Lokalny	Potencjał demograficzny
	Lokalny rynek pracy
	Rozmiar bezrobocia
	Zasoby kapitałowe ludności
	Chłonność rynku
	Infrastruktura techniczna o znaczeniu lokalnym
	Stan środowiska przyrodniczego
	Aspiracje lokalnej społeczności
	Kompetencje i prężność samorządu lokalnego
	Instytucje wspierające biznes
Tradycje rozwoju przedsiębiorczości	

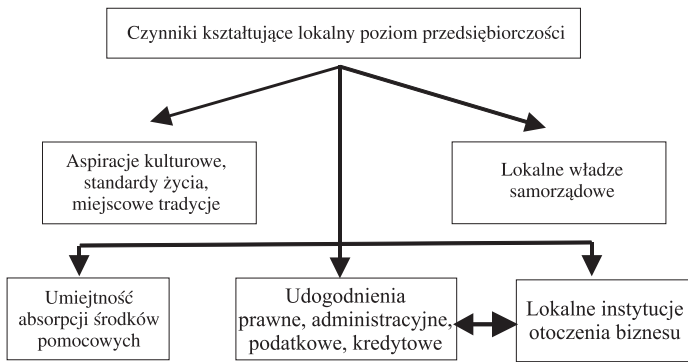
Źródło: Kamińska [2006].

Rozwój przedsiębiorczości na poziomie lokalnym w znacznej mierze stanowi wynik wzajemnego oddziaływania takich zmiennych, jak: aktywność władz samorządowych, atrakcyjność inwestycyjna badanej jednostki przestrzennej oraz postawy przedsiębiorcze mieszkańców wsi.

Interesującą analizę czynników wpływających na poziom przedsiębiorczości o zasięgu lokalnym przedstawili Krajewski i Śliwa [2004]. Autorzy ci wśród analizowanych czynników wymieniają: aspiracje kulturowe, standardy życia, miejscowe tradycje, lokalne instytucje otoczenia biznesu, udogodnienia prawne, administracyjne, podatkowe i kredytowe oraz umiejętność absorpcji środków pomocowych. Jednakże szczególne znaczenie autorzy przypisują aktywności władz samorządowym (rysunek 1).

Samorządy lokalne poprzez swoje działania powinny przede wszystkim zachęcać społeczność do podejmowania różnorodnych inicjatyw gospodarczych. W tym zakresie obowiązkiem samorządów jest realizacja działań sprzyjających wzrostowi aktywności gospodarczej przedsiębiorców poprzez na przykład: tworzenie i realizację lokalnych programów wsparcia, wyznaczanie kierunków rozwoju lokalnej działalności gospodarczej czy tworzenie i udostępnianie listy pożądanых rodzajów działalności, których rozwinięcie będzie dofinansowywane bądź w inny sposób wspierane przez władzę lokalną.

Z punktu widzenia przedsiębiorczości bardzo ważnym, a wręcz nawet kluczowym czynnikiem jest innowacyjna postawa człowieka, od której w większości

RYSUNEK 1. Czynniki wpływające na poziom przedsiębiorczości o zasięgu lokalnym

Źródło: Krajewski i Śliwa [2004].

przypadków uzależnione są różnego rodzaju działania gospodarcze. Stąd też mobilność społeczna w połączeniu z odpowiednią polityką samorządów lokalnych stanowi jeden z najważniejszych stymulatorów rozwoju gospodarczego przestrzeni wiejskiej. Dodatkowo intensywność oraz kierunki rozwoju lokalnego w dużym stopniu uzależnione są od specyfiki regionu oraz atmosfery, w jakiej przebiega życie społeczno-gospodarcze [*Zróżnicowanie rozwoju...* 2007].

W rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich Podkarpacia istotne jest oddziaływanie czynników hamujących, zwanych barierami. Według Maika i innych [1978], barierą nazywamy wszystkie te czynniki, które w danych warunkach uniemożliwiają, utrudniają bądź przeszkadzają w rozwoju przedsiębiorczości, wymuszając potrzebę jej ograniczania bądź niwelowania. W literaturze przedmiotu często wydziela się bariery naturalne, demograficzne, ekonomiczno-techniczne i społeczne (tabela 2).

Utrudnienia takie, jak: ograniczony dostęp do wykwalifikowanej siły roboczej, brak środków finansowych, niski poziom aspiracji i motywacji czy brak długookresowej lokalnej polityki społecznej, w znacznej mierze ograniczają dynamikę rozwoju przedsiębiorczości.

Istnienie tych barier ma bardzo zróżnicowane podłoże. W jednym przypadku przyczyn ich oddziaływania można doszukiwać się w systemie edukacji, który funkcjonował w państwie socjalistycznym, gdzie kwestie przedsiębiorczości w ogóle nie były podejmowane w szkołach podstawowych oraz średnich [Kamińska 2006]. Natomiast niedobór środków finansowych wynika z niestabilności systemu gospodarczego [Skowroński 1991, Małecka 1999] bądź utrudnionego dostępu do kredytów czy nadmiernych obciążeń podatkowych, z jakimi muszą się liczyć przedsiębiorcy [Skowroński 1991, Sobczyk 1999].

Wśród barier o charakterze społecznym, ograniczających rozwój przedsiębiorczości osób fizycznych, wskazać należy m.in.: niski poziom świadomości ekonomicznej mieszkańców wsi, brak etosu przedsiębiorcy i ograniczoną kulturę przedsiębiorczości. Jak zauważa Kamińska [2006], bariery te zostały ukształtowane w wyniku długotrwałego oddziaływania procesów historycznych, aby je przełamać, potrzeba więc długiego czasu.

TABELA 2. Klasyfikacja barier ograniczających rozwój przedsiębiorczości lokalnej

Rodzaj barier	Czynniki wiodące
Naturalne	konflikty przestrzenne cena przestrzeni
Demograficzne	niskie kwalifikacje kadry samorządowej niskie kwalifikacje przedsiębiorców i pracowników brak doświadczenia w prowadzeniu własnych firm bierna postawa społeczeństwa i władz samorządowych
Ekonomiczno-techniczne	niestabilna sytuacja gospodarcza kraju niedobór kapitału niski popyt nadmierne obciążenia podatkowe wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej wadliwa struktura środków trwałych przestarzałe technologie wytwarzania niedorozwój systemu bankowego łączności itp. (zła infrastruktura)
Spoleczne	uwarunkowania psychologiczne i społeczne nieakceptowanie rozwarstwień społecznych niska świadomość ekonomiczna ludności brak etosu przedsiębiorcy i ograniczona kultura przedsiębiorczości
Organizacyjno-instytucjonalne	brak długookresowej lokalnej polityki gospodarczej niedorozwój instytucji otoczenia biznesu niedostateczny rozwój lokalnego systemu wspierania firm niedopasowanie aktów prawnych do nowych warunków gospodarowania

Źródło: Kamińska [2006].

Rozwój przedsiębiorczości osób fizycznych w ujęciu lokalnym szczególnie wrażliwy jest na brak stabilnej polityki gospodarczej oraz niedorozwój lokalnego systemu wspierania działań przedsiębiorczych. Bariera jest również niedopasowanie aktów prawnych względem istniejących warunków społeczno-ekonomicznych. W tym zakresie sporym problemem jest w szczególności niejasność regulacji prawnych oraz ich interpretacja.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ OSÓB FIZYCZNYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W 1995 ROKU

W 1995 roku na obszarze województwa podkarpackiego zlokalizowanych było 62 799 podmiotów gospodarczych osób fizycznych, spośród których 37,2% funkcjonowało na obszarach wiejskich, natomiast 62,8% prowadziło swoją działalność na terenie miast (tabela 3). W stosunku do ogólnej liczby pozarolniczych podmiotów gospodarczych zakłady osób fizycznych stanowiły 87,7%. Oznacza to, iż analizowane jednostki gospodarcze stanowiły istotny element w strukturze gospodarczej badanego województwa.

Prowadzone badania wykazały, że średni wskaźnik przedsiębiorczości na obszarach wiejskich wynosił 31,9, a w układzie przestrzennym obserwuje się

TABELA 3. Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich i miejskich województwa podkarpackiego w 1995 roku

Wyszczególnienie	Liczba		Struktura [%]		Iloraz
	podmiotów	ludności	podmiotów	ludności	lokalizacji
1	2	3	4	5	4/5
Obszary miejskie	39 461	565 262	62,8	43,7	1,43
Obszary wiejskie	23 338	729 791	37,2	56,3	0,70
Razem	62 799	1 295 053	100,0	100,0	x

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

jego duże zróżnicowanie. Największą wartość wskaźnika przedsiębiorczości w 1995 roku odnotowano w gminie Cisna (80,4), położonej w południowej części ówczesnego województwa krośnieńskiego. Na obszarze wymienionej gminy funkcjonowało 0,4% ogólnej liczby podmiotów zlokalizowanych na obszarach wiejskich Podkarpacia oraz mieszkało tam 0,1% ludności wiejskiej (tabela 4). Iloraz lokalizacji wynosił 4,0, co jednoznacznie wskazywało na „nadreprezentację” badanych podmiotów gospodarczych w stosunku do potencjału demograficznego badanego obszaru.

Stosunkowo wysoki wskaźnik przedsiębiorczości (45,0–79,9) zanotowano na obszarze 14 gmin (Czarna, Łañcut, Czarna, Krasne, Trzebownisko, Baliogród, Solina, Czarna, Lutowiska, Jasło, Jedlicze, Korczyn, Miejsce Piastowe Rymanów). Łącznie skupiały one 20,9% ogólnej liczby analizowanych podmiotów gospodarczych oraz 12,0% mieszkańców (tabela 4). Oznacza to, że iloraz lokalizacji wyniósł 1,74, co również świadczyło o mocnej nadreprezentacji badanych podmiotów w stosunku do potencjału demograficznego. Wymienione gminy położone były w środkowej oraz południowej części województwa podkarpackiego.

W kolejnej grupie znalazło się 29 gmin. Wartość wskaźnika przedsiębiorczości wahała tu się w przedziale od 35 do 44,9. Przeprowadzona analiza wykazała, iż łącznie na obszarze tym funkcjonowało 27,3% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych oraz mieszkało 22,4% ludności wiejskiej (tabela 4). Iloraz lokalizacji wyniósł tu 1,21, co świadczy o pewnej nadreprezentacji analizowanych podmiotów względem potencjału demograficznego badanego obszaru. Przyjęte do analizy jednostki położone były w środkowej, południowo-zachodniej oraz południowo-wschodniej części obecnego województwa podkarpackiego.

Na terenie 45 jednostek przestrzennych poziom wskaźnika przedsiębiorczości w 1995 roku był stosunkowo niski i wahał się w granicach od 25,0 do 34,9. Gminy te łącznie skupiały około 32,2% ogólnej liczby analizowanych podmiotów osób fizycznych oraz 33,8% ogólnej liczby mieszkańców (tabela 4). W obrębie badanych jednostek iloraz lokalizacji wynosił 0,95, wskazując, iż w gminach tych występował pewien niedobór zakładów osób fizycznych względem potencjału demograficznego. Gminy te położone były w południowej oraz południowo-zachodniej części obecnego województwa.

TABELA 4. Wskaźnik przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w 1995 roku

Wskaźnik przedsiębiorczości	Liczba			Struktura [%]			Iloraz lokalizacji
	gmin ^a	podmiotów gospodarczych osób fizycznych	ludności	gmin ^a	podmiotów gospodarczych osób fizycznych	ludności	
1	2	3	4	5	6	7	6/7
10,0–24,9	54	4 497	230 694	37,8	19,3	31,6	0,61
25,0–34,9	45	7 504	246 897	31,5	32,2	33,8	0,95
35,0–44,9	29	6 368	163 371	20,3	27,3	22,4	1,21
45,0–54,9	7	2 565	53 435	4,9	11,0	7,3	1,50
55,0–64,9	3	898	15 486	2,1	3,8	2,1	1,80
65,0–79,9	4	1 421	18 851	2,8	6,1	2,6	2,34
80 i więcej	1	85	1 057	0,7	0,4	0,1	4,0
Razem	143	23 338	729 791	100,0	100,0	100,0	x

^a Liczba gmin obejmuje wyłącznie gminy wiejskie oraz część wiejską gmin miejsko-wiejskich.

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

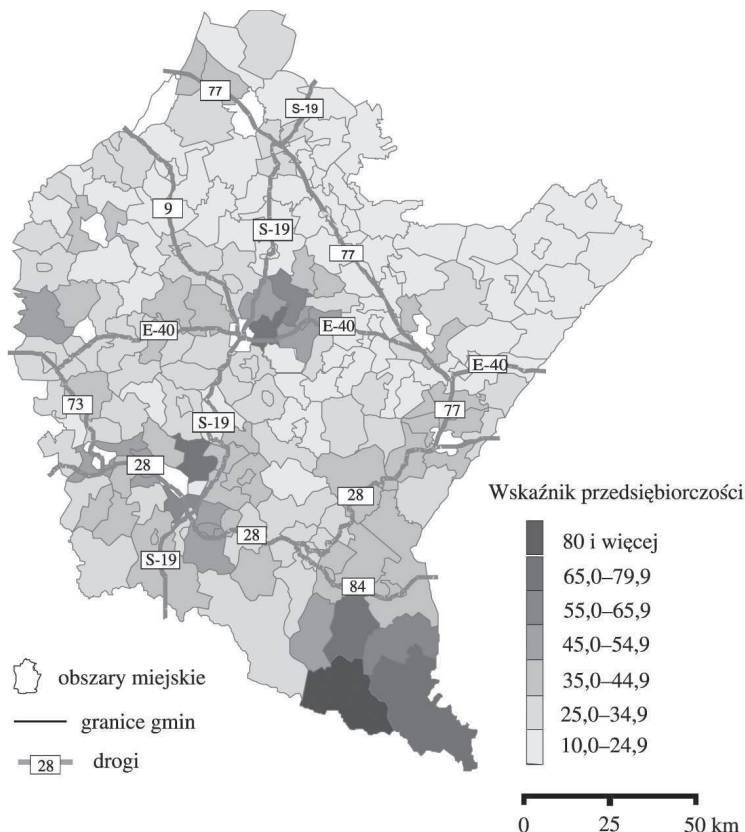
Odmienne ukształtowała się sytuacja w obrębie 54 gmin (Cmolas, Majdan Królewski, Nowa Sarzyna, Czermin, Dynów, Hyżne, Radymno, Wielkie Oczy itd.), gdzie wskaźnik przedsiębiorczości w 1995 roku utrzymywał się na poziomie od 10,0 do 24,9. Na terenie tych jednostek zarejestrowanych było 19,3% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych, podczas gdy na ich obszarze mieszkało 31,6% ludności badanych gmin (tabela 4). Iloraz lokalizacji wynosił tu 0,61, wskazując duży niedobór podmiotów gospodarczych osób fizycznych względem liczby ludności. Gminy te położone były w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego i reprezentowały jednostki o najmniejszej wartości wskaźnika przedsiębiorczości.

Biorąc pod uwagę rozkład przestrzenny badanego zjawiska, stwierdzić można, iż w 1995 roku dużą wartość wskaźnika przedsiębiorczości zanotowano w gminach położonych blisko głównych ośrodków miejskich (np. Korczyna – 75,13, Krasne – 77,79) oraz w południowo-wschodniej części województwa (np. Lutowiska – 73,83, Solina – 70,97, Cisna – 80,42). W układzie przestrzennym obserwuje się pewną zależność, a mianowicie wartość analizowanego wskaźnika ulegała stopniowemu zmniejszeniu w kierunku północno-wschodnim, gdzie brak jest większych ośrodków miejskich oraz ważniejszych szlaków komunikacyjnych (rysunek 2).

Natomiast w części środkowej i południowo-zachodniej województwa oraz w sąsiedztwie większych ośrodków miejskich, takich jak: Krosno, Jarosław, Przemyśl czy Jasło, wartość wskaźnika w większości gmin wiejskich oraz gmin podmiejskich jest znacznie większa niż na pozostałych obszarach.

DYNAMIKA LICZBY PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH OSÓB FIZYCZNYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKEGO W LATACH 1995–2007

W latach 1995–2007 na obszarze województwa podkarpackiego liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych wzrosła z 62 799 do 109 503,

RYSUNEK 2. Wskaźnik przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w 1995 roku (dotyczy gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich)

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

tj. do 74,4% (tabela 5). To tempo wzrostu było zatem bardzo wysokie. Oznacza to, że w ciągu 12 lat wskaźnik dynamiki liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich wzrósł o 105%, na obszarach miejskich zaś o 56,3%. Dynamiczny rozwój podmiotów gospodarczych odnotowany w latach 1995–2007 w literaturze przedmiotu bardzo często określany jest „okresem eksplozji przedsiębiorczości” [Piasecki 1995, 1997, Markowicz i Żółtowski 1996, Targalski 1999].

TABELA 5. Dynamika liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich i miejskich województwa podkarpackiego w latach 1995–2007

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych		Wskaźnik dynamika
	1995	2007	1995 = 100%
Obszary miejskie	39 461	61 659	156,2
Obszary wiejskie	23 338	47 844	205,0
Razem	62 799	109 503	174,4

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

W układzie przestrzennym wskaźnik dynamiki wahał się od 116,34 w gminie Korczyna do 382,4% w gminie Tyczyn. Przeprowadzone badania wykazały, że największą wartość wskaźnika dynamiki (> 250) zanotowano w 45 gminach. Jednostki te, w większości położone w północnej oraz północno-zachodniej części województwa, obejmują swym zasięgiem w całości powiat stalowowolski oraz w znacznej części powiaty: tarnobrzeski, niżański, leżajski, kolbuszowski, przeworski, lubaczowski, rzeszowski oraz jarosławski. Analiza danych statystycznych wykazała, że w grupie tej znalazło się 32,1% badanych jednostek przestrzennych, które skupiały łącznie 29,9% badanych podmiotów (tabela 6).

TABELA 6. Dynamika liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w latach 1995–2007

Wskaźnik dynamiki	Gminy		Podmioty gospodarcze		Wybrane gminy
	liczba	[%]	liczba	[%]	
<150	16	11,2	6 251	13,1	Brzostek, Jodłowa, Krasne, Czarna, Jasło, Korczyna, Bircza, Fredropol, Brzozów
150–200	42	29,4	15 603	32,6	Dębica, Żołynia, Solina, Laszki, Besko, Komańcza, Strzyżów, Rymanów, Orły
200–250	40	27,3	11 676	24,4	Białobrzegi, Borowa, Dynów, Gać, Hyżne, Lesko, Dębowiec, Krasieczyn
> 250	45	32,1	14 314	29,9	Cmolas, Dzikowiec, Leżajsk, Jarocin, Kamień, Tyczyn, Dydnia, Lubaczów
Razem	143	100,0	47 844	100,0	x

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

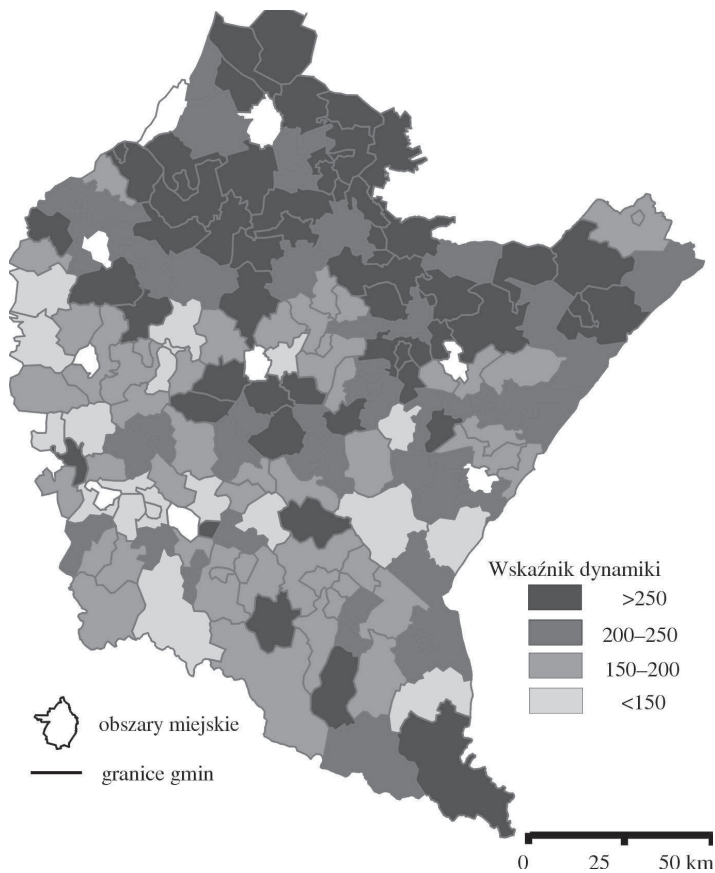
Wśród kolejnych 40 jednostek przestrzennych wzrost liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych wykazywał także stosunkowo wysoką dynamikę (200–250). Łącznie gminy te na swoim terenie skupiały 24,4% ogólnej liczby analizowanych podmiotów. Jednostki te położone są głównie w północnej oraz północno-wschodniej i wschodniej części województwa podkarpackiego.

W kolejnych 42 gminach analizowany wskaźnik wahał się w przedziale od 150 do 200%. Jednostki te, położone głównie w środkowej oraz południowej części województwa podkarpackiego, obejmują swym zasięgiem fragment Beskidu Niskiego oraz znaczną część Bieszczad. Zważywszy na specyfikę położenia tych gmin oraz charakter badanego zjawiska wskazać należy, iż gminy te stanowiły 29,4% ogólnej ich liczby, a zarazem skupiały na swoim terenie najwięcej podmiotów gospodarczych, bo 32,6% (tabela 6).

W latach 1995–2007 na terenie województwa podkarpackiego w 16 gminach zanotowano stosunkowo niewielki wzrost liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych (< 150). Wartość wskaźnika dynamiki wahała się w tych jednostkach od 116,4 do 149,7%. Łącznie gminy te, położone w południowej oraz zachodniej części województwa podkarpackiego, stanowiły 11,2% ogólnej liczby przebadanych jednostek przestrzennych, na

których terenie funkcjonowało 13,1% ogółu podmiotów gospodarczych (tabela 6).

Analizując układ przestrzenny zjawiska (rysunek 3) oraz charakter danych statystycznych zawartych w tabeli 6, wskazać można następującą prawidłowość: wartość wskaźnika dynamiki wzrastała w miarę przesuwania się z południowego zachodu na północ i północny wschód województwa podkarpackiego. Dodatkowo widać, iż w obrębie badanego obszaru występują tzw. wyspy, gdzie wskaźnik przekraczał wartość 250%. Wyspy te to obszary tworzone przez gminy położone w sąsiedztwie regionalnych oraz ponadregionalnych ośrodków miejskich (np. Rzeszów czy Jarosław). Natomiast gminy o najniższym poziomie wskaźnika (np. Brzostek, Krasne, Jasło, Brzozów) znajdują się w południowo-zachodniej części województwa podkarpackiego. Są one jednostkami peryferyjnymi położonymi z dala od ważniejszych węzłów rozwoju społeczno-ekonomicznego.

RYSUNEK 3. Dynamika liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w latach 1995–2007 (dotycząca gmin wiejskich i miejsko-wiejskich)

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ OSÓB FIZYCZNYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W 2007 ROKU

W 2007 roku na terenie województwa podkarpackiego w systemie REGON figurowało 109 503 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych przez osoby fizyczne, z których 43,7% prowadziło swoją działalność na obszarach wiejskich, 56,3% zaś znajdowało się na terenie miast (tabela 7). W odniesieniu do ogólnej liczby pozarolniczych podmiotów gospodarczych w 2007 roku na obszarach wiejskich funkcjonujące zakłady osób fizycznych stanowiły 80,2%. Mimo że odsetek ten jest nieznacznie niższy w stosunku do 1995 roku, to nadal jednostki te są bardzo ważnym elementem struktury gospodarczej badanego województwa.

TABELA 7. Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich i miejskich województwa podkarpackiego w 2007 roku

Wyszczególnienie	Liczba		Struktura [%]		Iloraz lokalizacji
	podmiotów	ludności	podmiotów	ludności	
1	2	3	4	5	4/5
Obszary miejskie	61 659	601 633	56,3	42,3	1,33
Obszary wiejskie	47 844	822 242	43,7	57,7	0,76
Razem	109 503	1 423 875	100,0	100,0	x

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

Przeprowadzona analiza wykazała, że dla obszarów wiejskich iloraz lokalizacji wynosi 0,76, a dla obszarów miejskich 1,33 (tabela 7). Wartości te potwierdzają z jednej strony istnienie zjawiska nadreprezentacji na obszarach miejskich, z drugiej zaś występowanie znaczącego niedoboru podmiotów gospodarczych osób fizycznych na obszarach wiejskich.

W 2007 roku na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego funkcjonowało 47,8 tys. podmiotów gospodarczych oraz mieszkało 822,2 tys. ludności wiejskiej. Wykonane na podstawie powyższych danych badania wykazały, że średnia wartość wskaźnika przedsiębiorczości na obszarach wiejskich wyniosła 58,2. W wyniku znacznej dynamiki analizowanego zjawiska rozkład przestrzenny tego wskaźnika w odniesieniu do 1995 roku uległ zasadniczym zmianom.

Wśród przebadanych 143 gmin największą wartość wskaźnika przedsiębiorczości (> 80) zanotowano w 14 jednostkach przestrzennych (tabela 8). W grupie tej znalazła się zaledwie jedna gmina (Cisna), która odznaczała się najwyższym wskaźnikiem przedsiębiorczości już w 1995 roku. Natomiast pozostałe 13 gmin (Czarna, Boguchwała, Krasne, Tyczyn, Baligród, Cisna, Solina, Lutowiska, Ustrzyki Dolne, Krościenko Wyżne, Rymanów, Krasiczyn, Przemyśl, Bukowsko) to jednostki, na których terenie dynamika przyrostu liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych była największa. Łącznie na obszarze tym funkcjonowało 14,8% analizowanych podmiotów gospodarczych oraz mieszkało 9,1% ludności wiejskiej. W efekcie iloraz lokalizacji wyniósł 1,62, co jednoznacznie świadczy o nadreprezentacji badanych podmiotów gospodarczych względem liczby ludności mieszkającej na tym terenie. Gminy te położone są

TABELA 8. Wskaźnik przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w 2006 roku

Wskaźnik przedsiębiorczości	Liczba			Struktura [%]			Iloraz lokalizacji
	gmin ^a	podmiotów gospodarczych osób fizycznych	ludności	gmin ^a	podmiotów gospodarczych osób fizycznych	ludności	
1	2	3	4	5	6	7	6/7
10,0–24,9	–	–	–	–	–	–	–
25,0–34,9	6	690	22 031	4,2	1,4	2,7	0,52
35,0–44,9	23	4 986	119 759	16,1	10,4	14,6	0,71
45,0–54,9	49	14 133	283 369	34,3	29,5	34,5	0,85
55,0–64,9	32	10 611	177 620	22,4	22,2	21,6	1,03
65,0–79,9	19	10 365	144 290	13,3	21,7	17,5	1,24
80 i więcej	14	7 059	75 173	9,8	14,8	9,1	1,62
Razem	143	47 844	822 242	100,0	100,0	100,0	x

^a Liczba gmin obejmuje wyłącznie gminy wiejskie oraz część wiejską gmin miejsko-wiejskich.

Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

zasadniczo na dwóch obszarach. Pierwszy obejmuje tereny Bieszczadów oraz fragment Beskidu Niskiego – tereny o bardzo wysokiej klasie atrakcyjności turystycznej. Natomiast w drugim przypadku wysoki poziom wskaźnika przedsiębiorczości zanotowano w gminach podmiejskich Rzeszowa, Tarnobrzeg, Stalowej Woli czy Przemysła.

Drugą grupę tworzyło 19 gmin. Zanotowano w nich stosunkowo dużą wartość wskaźnika przedsiębiorczości, która wahała się od 65,0 do 79,9. W 2007 roku łącznie na ich obszarze funkcjonowało około 21,7% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych oraz mieszkało 17,5% społeczności wiejskiej (tabela 8). Iloraz lokalizacji wyniósł 1,24, co świadczy przede wszystkim o znaczącej nadwyżce podmiotów gospodarczych w stosunku do liczby ludności mieszkającej w obrębie badanych gmin. Grupę tę tworzą takie gminy, jak: Łańcut, Mielec, Błażowa, Głogów Małopolski, Świlcza, Trzebowski, Zaleszany, Baranów Sandomierski, Gorzyce, Lesko, Olszanica, Czarna, Haczów, Wiązownica, Jasło, Iwonicz Zdrój, Korczyn, Miejsce Piastowe oraz Wojaszkówka. W stosunku do 1995 roku liczba tych jednostek zwiększyła o 15. Wśród przebadanych gmin zaledwie w Korczynie już w 1995 roku zanotowano stosunkowo dużą wartość wskaźnika przedsiębiorczości. Natomiast pozostałe 18 gmin to jednostki, na których terenie wzrost wskaźnika przedsiębiorczości miał miejsce dopiero w latach 1995–2007.

Analiza danych zawartych w systemie REGON pozwala stwierdzić, że w kolejnych 32 gminach wartość wskaźnika przedsiębiorczości wahała się w granicach 55,0–64,9. Z badań wynika, iż na terenie tym zlokalizowanych jest 22,2% ogółu podmiotów gospodarczych osób fizycznych oraz mieszka 21,6% ludności wiejskiej województwa. Natomiast iloraz lokalizacji, wynoszący 1,03, oznacza względną równowagę pomiędzy liczbą podmiotów gospodarczych a potencjałem demograficznym. Grupę tę w znacznej części stanowią gminy tworzące otulinę ośrodków miejskich, takich jak Tarnobrzeg czy Dębica, oraz gminy położone w południowej części województwa podkarpackiego.

Na obszarze 49 jednostek przestrzennych poziom wskaźnika przedsiębiorczości wahał się w przedziale od 45,0 do 54,9. Przeprowadzone badania wykazały, że łącznie na terenie tych gmin funkcjonowało 29,5% ogółu podmiotów gospodarczych osób fizycznych oraz mieszkało 34,5% ogółu ludności wiejskiej. Iloraz lokalizacji wyniósł tu 0,85, co świadczy o pewnym niedoborze zakładów osób fizycznych w stosunku do potencjału demograficznego badanych gmin. Przebadane jednostki położone są w południowej oraz północno-zachodniej części województwa podkarpackiego.

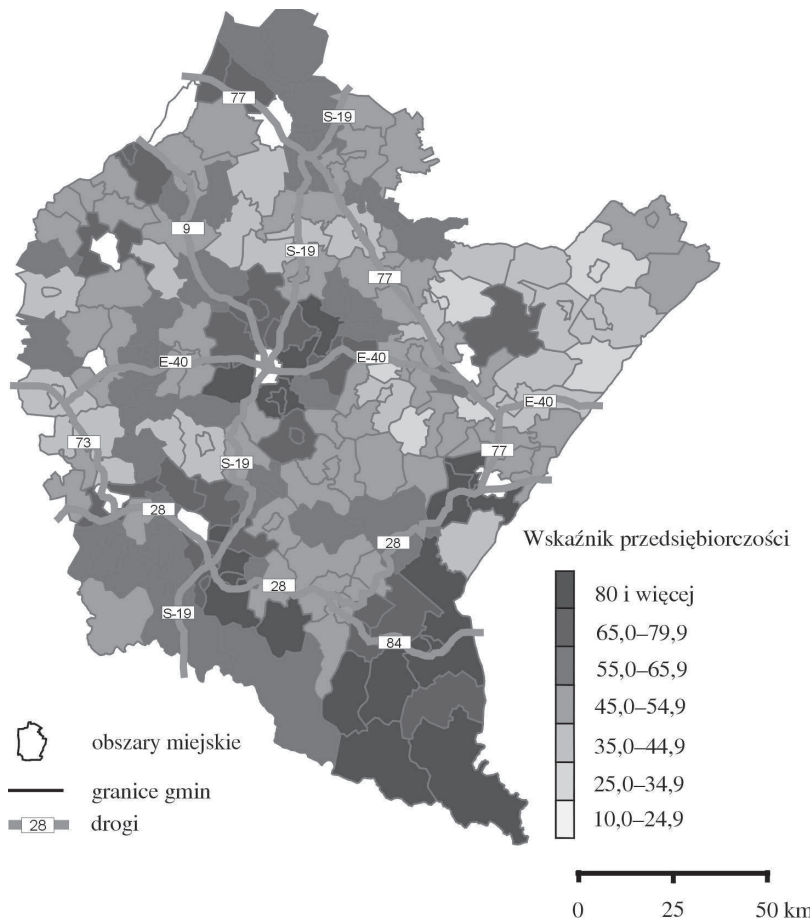
Stosunkowo niewysoki wskaźnik przedsiębiorczości (35,0–44,9) zanotowano na obszarze 23 jednostek przestrzennych (Brzostek, Jodłowa, Pilzno, Niwiska, Ranizów, Dzikowiec, Nowa Sarzyna, Radomyśl Wielki, Kamień, Bojanów, Laszki, Radymno, Kołaczyce, Lubaczów, Oleszyce, Stary Dzików, Fredropol, Adamówka, Kańczuga, Tryńcza, Tyrawa Wołoska, Strzyżów oraz Wiśniowa). Łącznie skupiały one 10,4% ogólnej liczby analizowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych oraz 14,6% ogółu ludności wiejskiej. Oznacza to, iż iloraz lokalizacji wyniósł 0,71, co świadczy o znacznym niedoborze badanych podmiotów gospodarczych w stosunku do potencjału demograficznego badanych jednostek przestrzennych. Gminy te położone są w zachodniej, północnej oraz północno-wschodniej części województwa podkarpackiego.

Ostatnią grupę tworzy 6 gmin, tj. Chłopice, Cieszanów, Gać, Sieniawa, Pruchnik oraz Wielkie Oczy, dla których wartość wskaźnika wahała się w przedziale od 25,0 do 34,9. W 1995 roku pięć z nich (Chłopice, Cieszanów, Gać, Sieniawa oraz Wielkie Oczy) odznaczały się najmniejszymi wartościami analizowanego wskaźnika, natomiast w przypadku Pruchnika istotniejszych zmian nie zanotowano. Łącznie na ich obszarze funkcjonowało 1,4% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych oraz mieszkało 2,7% ludności wiejskiej (tabela 8). Iloraz lokalizacji na terenie tych gmin wyniósł 0,52, co obrazuje znaczny niedobór analizowanych podmiotów gospodarczych względem potencjału demograficznego badanego obszaru. Przeanalizowane jednostki położone są przede wszystkim w północno-wschodniej części badanego województwa.

Przeprowadzone na podstawie danych statystycznych systemu REGON badania wykazały, iż w 2007 roku brak było gmin o najmniejszej wartości wskaźnika przedsiębiorczości (10,0–24,9), co stanowi potwierdzenie rosnącego zainteresowania indywidualną działalnością gospodarczą.

Zdaniem Kamińskiej [2004], występujące różnice w rozwoju pomiędzy gminami miejsko-wiejskimi a gminami wiejskimi mają bardzo zróżnicowane podłoże. Obszary położone w bliskim sąsiedztwie ośrodków miejskich funkcjonują zgodnie ze współczesnymi kierunkami rozwoju ukształtowanymi przez dynamicznie zachodzące procesy industrializacji i urbanizacji. Natomiast obszary oddalone od miast charakteryzuje pewne spowolnienie procesów gospodarczych oraz bardzo głęboko zakorzenione przywiązanie do ziemi, które w istocie hamuje wszelkie przejawy aktywności gospodarczej. Jednocześnie znaczący wpływ na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich wywarło uruchomienie różnych programów wsparcia finansowego dla rejonów słabo rozwiniętych, do których zaliczone zostało całe województwo podkarpackie.

Ostatecznie najwyższy poziom przedsiębiorczości w 2007 roku odnotowany został na obszarze gmin turystycznych, do których zaliczyć należy: Solinę, Ustrzyki Dolne, Bukowsko, Lutowiska, Rymanów czy Krasiczyn (rysunek 4). Jak wskazuje Górz [2003], mieszkańcy tych gmin funkcjonowali niezależnie już w okresie Polski Ludowej, trudniąc się przemysłem skórzanym czy drzewnym. Istotną rolę w rozwoju gmin odgrywa także aktywność władz samorządowych, które stanowią jedną z najbliższych i najważniejszych instytucji wsparcia gospodarczego, starając się promować podległą sobie przestrzeń wiejską.

RYSUNEK 4. Wskaźnik przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego w 2007 roku
 Źródło: Na podstawie danych systemu REGON.

PODSUMOWANIE

Podlegająca nieustannej zmianie sytuacja gospodarcza kraju wpływa bezpośrednio na warunki gospodarowania, sprzyjając ujawnianiu się wszelkich dysproporcji w rozwoju obszarów miejskich i wiejskich województwa podkarpackiego. Prowadzenie działalności rolnej w obecnych warunkach jest mało efek-

tywne, gdyż koszty z nią związane są bardzo wysokie. Dlatego też koniecznością staje się wspieranie tendencji do wielofunkcyjnego rozwoju wsi. Wprowadzanie na tereny wiejskie nowych funkcji pozarolniczych w szczególności sposób ukierunkowane powinno zostać na rozwój aktywności gospodarczej osób fizycznych. Nawiązując do opinii wyrażonej przez Kamińską [2004], tego typu podmioty wykazują wysoki poziom elastyczności, mobilności oraz odporności na różnego rodzaju zjawiska kryzysowe, co sprzyja tworzeniu gospodarczo silnego regionu.

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że podmioty gospodarcze osób fizycznych stanowią bardzo istotny element struktury gospodarczej obszarów wiejskich województwa podkarpackiego. W 2007 roku było ich ponad 47,8 tys. Jak wykazały badania, średnio w tego typu podmiocie pracują dwie osoby. Można więc wnosić, że analizowane podmioty gospodarcze stworzyły około 96 tys. miejsc pracy. Jest to niezwykle ważne, bowiem często na obszarach wiejskich Podkarpacia tylko one stwarzają nowe miejsca pracy, przez co wpływają na zróżnicowanie źródeł dochodów ludności wiejskiej [Kamińska 2006].

W latach 1995–2007 na obszarze województwa podkarpackiego obserwuje się bardzo dynamiczne tempo wzrostu podmiotów gospodarczych osób fizycznych (o 74,4 %). Należy także zwrócić uwagę, że na obszarach wiejskich badanego województwa funkcjonowało 43,7% ogólnej liczby analizowanych podmiotów osób fizycznych, podczas gdy na terenie tym zamieszkiwało 59,4% ludności. Oznacza to, że iloraz lokalizacji dla obszarów wiejskich (0,76) wskazuje na istotny niedobór analizowanych podmiotów gospodarczych względem potencjału ludnościowego.

Ponadto w wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że obszary wiejskie Podkarpacia odznaczają się różnym stopniem atrakcyjności dla lokalizacji tych podmiotów gospodarczych. W konsekwencji wskaźnik przedsiębiorczości w 2007 roku wahał się od 27,01 do ponad 80, przyjmując średnią wartość 58,2.

Nawiązując do klasyfikacji zaproponowanej przez Górza [2003], na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego można wskazać następujące typy obszarów, charakteryzujące się zróżnicowanym stopniem aktywności osób fizycznych:

1. Obszary o wybitnych walorach przyrodniczych, w których obrębie rozwój przedsiębiorczości ściśle wiąże się z rozwojem turystyki (wypoczynkowa, lecznicza). Do gmin takich zaliczymy jednostki przestrzenne położone na obszarze Bieszczad oraz Beskidu Niskiego (np. Lutowiska, Ustrzyki Dolne, Czarna, Solina, Bukowsko, Rymanów). Wskaźnik przedsiębiorczości dla tych gmin zazwyczaj przekracza wartość 80.

2. Obszary położone w zapleczu regionalnych oraz ponadlokalnych ośrodków miejskich (Rzeszów, Tarnobrzeg, Krosno, Przemyśl). Wzrost liczby podmiotów osób fizycznych w gminach podmiejskich jest pobudzany przede wszystkim czynnikiem demograficznym oraz łatwiejszym dostępem do instytucji otoczenia biznesu. Wartości wskaźnika przedsiębiorczości w gminach tych są bardzo duże i wahają się w granicach od 65,0 do 79,9. Dodatkowo należy uwzględnić fakt, iż rozwój przedsiębiorczości na tych obszarach w dużej mierze zależy od wielkości i funkcji miasta.

3. Obszary mające bezpośredni bądź pośredni kontakt z głównymi ciągami komunikacyjnymi (położone wzdłuż dróg łączących np. Kraków z Rzeszowem). Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości w tych gminach jest dostępność komunikacyjna, która powoduje, że wartość wskaźnika kształtuje się w przedziale od 55 do 65.

4. Obszary położone w obrębie specjalnych stref ekonomicznych (SSE Euro-Park Mielec, SSE Wisłosan Tarnobrzeg). W gminach tych czynnikiem pobudzającym przedsiębiorczość osób fizycznych są liczne udogodnienia podatkowe, inwestycyjne, możliwość korzystania z kredytów preferencyjnych czy środków pomocowych.

5. Obszary strefy przygranicznej, obejmujące w szczególności gminy, na których terenie znajdują się przejścia graniczne (Medyka czy Radymno). W chwili obecnej na terenie województwa podkarpackiego funkcjonuje 9 przejść drogowych oraz 4 kolejowe. Położenie w bliskim sąsiedztwie granicy skłania do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej związanej z handlem (np. bazarowy), gastronomią czy wynajmem pokoi. W przypadku Podkarpacia wskaźniki przedsiębiorczości dla tych gmin są stosunkowo niewysokie, przekraczają zazwyczaj wartość 35.

6. Pozostałe obszary wiejskie to jednostki przestrzenne, gdzie poziom wskaźnika przedsiębiorczości nie przekracza 35. Jedną z podstawowych barier ograniczających liczbę funkcjonujących tu zakładów osób fizycznych jest ich peryferyjne położenie względem ważniejszych ośrodków miejskich oraz ciągów komunikacyjnych, w efekcie czego w gminach tych zazwyczaj występuje stosunkowo uboga infrastruktura techniczno-ekonomiczna. Istotną barierą, ograniczającą rozwój przedsiębiorczości na badanym obszarze, jest stosunkowo niski poziom chłonności rynku lokalnego. Brak popytu na towary i usługi powoduje, iż w gminach takich, jak: Chłopice, Wielkie Oczy, Cieszanów czy Pruchnik, wartość wskaźnika przedsiębiorczości jest bardzo mała.

BIBLIOGRAFIA

- Balcerowicz L., 1997: *Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Szkice z przełomu epok*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Borsuk I., 2007: *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w powiecie augustowskim*. W: *Samorząd w procesie rozwoju regionów Polski Wschodniej*. Red. B. Plawgo. Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica, Białystok.
- Chojnicki Z., Czyż T., 2000: *Nowa organizacja terytorialna Polski i układ regionalny*. „Czasopismo Geograficzne” 71, 3/4.
- Citkowski M., 2007: *Kierunki rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w gminach województwa podlaskiego*. W: *Samorząd w procesie rozwoju regionów polski wschodniej*. Red. B. Plawgo. Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica, Białystok.
- Domański R., 1990: *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*. PWN, Warszawa.
- Drucker P., 1992: *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*. PWE, Warszawa.
- Górz B., 2003: *Spółeczeństwo i gospodarka Podhala w okresie transformacji*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
- Iwicki S., 2001: *Rola turystyki w zrównoważonym i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*. W: *Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich*. Red. W. Maik, K. Marcinak. WPSTiH, Bydgoszcz.

- Kamińska W., 1996: *Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza jako nowy element w strukturze gospodarczej Polski Południowo-Wschodniej*. Biuletyn KPZK PAN 174, Warszawa.
- Kamińska W., 1999: *Przemiany struktury rodzajowo-przestrzennej pozarolniczej indywidualnej działalności gospodarczej w Polsce w latach 1991–1994*. „Przegląd Geograficzny” LXIX, 1–2.
- Kamińska W., 2004: *Aktywność gospodarcza osób fizycznych na obszarach wiejskich Polski Południowej w latach 1994–2003*. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Kamińska W., 2004: *Kształtowanie się pozarolniczej indywidualnej działalności gospodarczej w Polsce w latach 1988–2003*. IGiAS PAN, Kielce
- Kamińska W., 2006: *Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988–2003*. Prace geograficzne. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Kirejczyk E., 1988: *Ewolucja i rozwój pozarolniczej gospodarki nie uspołecznionej w latach 1979–1986*. W: *Pozarolnicza gospodarka nieuspołeczniona*. Red. E. Kirejczyk. Wydawnictwo UW, Warszawa.
- Krajewski K., Śliwa J., 2004: *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce. Uwarunkowania rozwoju*. Wydawnictwo Naukowe Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Maik W., 1995: *Problematyka lokalna w okresie przelomu postmodernistycznego i transformacji społeczno-ekonomicznej. Przegląd nowych ujęć kwestii lokalnej w teorii i praktyce społeczno-gospodarczej państw zachodnich*. W: *Polityka rozwoju regionalnego i lokalnego w okresie transformacji systemowej*. Red. S.L. Bagdziński, W. Maik, A. Potoczek. Wydawnictwo UMK, Toruń.
- Maik W., Parysek J., Wojtasiewicz L., 1978: *Podstawowe zagadnienia identyfikacji barier wzrostu w gospodarce przestrzennej*. W: *Barrierey wzrostu w gospodarce przestrzennej*. Red. B. Gruchman. Biuletyn KPZK PAN 99, Warszawa.
- Małecka E., 1999: *Znaczenie małych firm w okresie transformacji. Gospodarka w praktyce i teorii*. 1. Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Markas M.E., Młynarczyk K., 2002: *Znaczenie agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich*. W: *Agroturystyka*. Red. K. Młynarczyk. Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Markowicz I., Żółtowski J., 1996: *Statystyczna analiza struktury i dynamiki liczby firm powstających i upadających w woj. szczecińskim w latach 1990–1995*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 213.
- Parysek J., 1991: *Which way? Possibilities of the integration of the Polish economy and industry with the European Economic Community as seen start of 1990s*. In: *The impact of transition to a market economy in countries of Central-Eastern Europe upon the spatial structure of international economic relations in the manufacturing sector*. Eds. T. Marszał, J. Stejskał. UŁ, Łódź.
- Piasecki B., 1995: *Dylematy polityki wspierania rozwoju sektora MSP w okresie transformacji*. W: *Uwarunkowania rozwoju sektora MSP w krajach centralnej i wschodniej Europy*. Red. B. Piasecki, Z. Konieczny. UŁ, Łódź.
- Piasecki B., 1997: *Przedsiębiorczość i mała firma: teoria i praktyka*. UŁ, Łódź.
- Schumpeter J., 1960: *Teoria rozwoju gospodarczego*. PWN, Warszawa.
- Skowroński S., 1991: *Finansowanie małych firm*. Spółdzielczy Instytut Badawczy, Warszawa.
- Smoleń M., 2006: *Uwarunkowania otoczenia zewnętrznego przedsiębiorstwa W: Paradygmaty oceny funkcjonowania przedsiębiorstw*. Zeszyt Naukowy 21, PWSZ, Krosno.
- Sobczyk G., 1995: *Rynkowe uwarunkowania rozwoju małego biznesu (na podstawie województwa lubelskiego)*. W: *Uwarunkowania rozwoju sektora MSP w krajach centralnej i wschodniej Europy*. Red. B. Piasecki, Z. Konieczny. UŁ, Łódź.
- Sobczyk G., 1999: *Małe firmy na rynku pracy w Polsce. Polityka Społeczna*. UŁ, Łódź.
- Stasiak A., 1994: *Podstawowe węzły układu osadniczego Polski*. Biuletyn KPZK PAN 164, Warszawa.
- Targalski J., 1999: *Przedsiębiorczość i rozwój firmy*. Wydawnictwo AE, Kraków.

- Wojtasiewicz L., 1997: *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcie metodologiczne*. W: *Problematyka rozwoju lokalnego warunkach transformacji systemowej*. Red. W. Maik. Biuletyn KPZK PAN 177, Warszawa.
- Zioło Z., 1992: *Współczesne przesłanki rozwoju geografii przemysłu w warunkach zmieniającego się systemu gospodarowania*. W: *Geografia przemysłu w warunkach nowego systemu gospodarowania*. Red. Z. Zioło. COM Studiów Nauczycielskich, WSP w Krakowie.
- Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowanie dynamiki przemian*, 2007. Red. A. Rosner. IRWiR PAN, Warszawa.

DEVELOPMENT OF PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS OF PODKARPACIE REGION IN 1995–2007

Abstract. This article marks an attempt at determining the level of entrepreneurship in rural areas, with special attention given to social-economic factors that have stimulated growth in the number of economic entities formed by natural persons. The problem of economic activity carried out by natural persons analysed at the level of communes reveals a relatively great spatial diversification. A dynamic rise in the number of non-agricultural businesses recorded in 1995-2007 related to 14 territorial units in which the value of the entrepreneurship index exceeded 80. The analysis of spatial diversification of the development of entrepreneurship showed a high index value for areas attractive from the point of view of investments and tourism. Another zone of development of entrepreneurship is formed by areas located near major urban centres and areas situated close to transport routes. The conducted research has also indicated that a rise in the economic activity of natural persons is closely connected with attitudes characterising rural population and with its access to financial resources.

Key words: entrepreneurship, rural areas, development of rural areas, firms formed by natural persons, non-agricultural economic entities